

ONTWIKKELING IN DE ERFRECHTELIJKE POSITIE VAN DE LANGSTLEVENDE

[Mr. Ernst Loendersloot](#)
Sr. kandidaat notaris te
Maastricht
Foto: [Harry Heuts](#)

Het thema van deze uitgave van Jurist in Bedrijf (JIB) is *Ontwikkeling*. Dat begrip mag ik van de redactie gelukkig ruim uitleggen. Daardoor kan ik het als alumnus van de UM inpassen in mijn dagelijkse werkzaamheden als kandidaat-notaris.

Ik wil u daarom een korte schets geven van de wijze waarop de positie van langstlevende in het erfrecht geregeld was en nu is. Daarbij pretendeer ik niet een alles omvattend overzicht te geven.

Begin 20^e eeuw: langstlevende telt niet mee

Begin van de vorige eeuw was de positie van de echtgeno(o)t(e) bij het overlijden van de andere partner simpel samen te vatten als **slecht**. De langstlevende was op grond van de wet geen erfgenaam en deelde dus niet mee in de erfenis.

Het vermogen dat (wellicht mede door de inspanningen van de langstlevende) was opgebouwd door de overledene ging over op diens afstammelingen. Bij gebreke van (klein)kinderen, vererfde het vermogen naar de ouders (of andere familieleden) van de overledene.

De leidende gedachte hierbij was de bloedband. Die werd door de wetgever beter beschermd dan de band tussen man en vrouw. De langstlevende had weinig tot geen wettelijke rechten. Pas in 1923 kreeg de echtgeno(o)t(e) een wettelijk recht op een erfdeel.

Langstlevende erft mee, maar kinderen kunnen hun erfdeel opeisen

Jaren '60 van de 20^e eeuw: langstlevende testamenten komen op

In de jaren '60 van de vorige eeuw bood de wet in artikel 1167 van Boek 4 Burgerlijk wetboek (BW) de mogelijkheid om de langstlevende te beschermen tegen de claims van de (klein)kinderen. Het geheel ontnemen van een kindsdeel was feitelijk niet mogelijk, omdat afstammelingen recht hadden op hun legitieme in goederen. Ongeacht wat de overledene wenste te regelen, voorkomen dat de kinderen aan tafel zaten om te beslissen over de verdeling van de inboedel en andere zaken was niet mogelijk.

Wel bleek dat de langstlevende beschermd kon worden door in een zogeheten langstlevende testament een (ouderlijke) boedelverdeling op te nemen. De testateur bepaalde simpelweg dat de kinderen hun erfenis niet in goederen zouden krijgen, maar in de vorm van een claim op de langstlevende. Deze claim was in geld en de testateur bepaalde dat deze alleen uitbetaald hoefde te worden door de langstlevende in specifieke situaties, zoals overlijden, faillissement of hertrouwen van de langstlevende.

Toch was dit niet een waterdichte oplossing, aangezien deze gestoeld was op de gedachte dat echtgenoten elkaar het nodige dienden te verschaffen, ook na hun overlijden. Was de erfenis omvangrijk genoeg, of was het weduwe-pensioen hoog genoeg, dan konden de (klein)kinderen toch uitbetaling van hun erfenis eisen.

Legitieme portie ouders vervalt. Uitkomst voor samenwoners zonder kinderen

Dankzij de langstlevende testamenten, konden echtgenoten dus voorkomen dat de kinderen de langstlevende “konden uitkleden”.

Maar voor samenwonende en kinderloze koppels was het desondanks niet mogelijk om de erfenis geheel ten goede te laten komen aan de langstlevende. Dit, omdat de ouders van de overleden partner recht hadden op de (ouderlijke) legitieme portie. Ongeacht wat de overledene zelf geregeld had in een testament, konden zijn of haar ouders die regeling doorkruisen met een beroep op hun legitieme portie.

Je kon stellen dat wederom de bloedband voorrang diende te hebben op de positie van de langstlevende. Pas per 1 januari 1996 is de regeling van de legitieme portie van de ouders vervallen.

Wettelijke verdeling, Monica Lewinsky-clausule en legitieme portie kinderen in geld worden ingevoerd

In 2003 is, na een heel lang wetgevingsproces, een gewijzigd Boek 4 van het Burgerlijk wetboek ingevoerd. Dit zogeheten nieuwe erfrecht is een voorlopig eindpunt in de ontwikkeling van de erfrechtelijke positie van de langstlevende.

Allereerst werd de verdeling van de erfenis in de wet verankerd. Die nieuwe regeling is gebaseerd op de voor die tijd populaire ouderlijke boedelverdelingen in testamenten. Is men getrouwd en heeft men kinderen, dan zorgt de wettelijke regeling er voor dat afstammelingen hun kindsdeel pas kunnen opeisen nadat de langstlevende overleden is of failliet is verklaard. Echtgenoten hoeven dus geen maatregelen te nemen om de erfenis aan de langstlevende te doen toekomen.

Gaat het om samenwoners met kinderen (al dan niet uit een eerdere relatie) dan zijn wel extra handelingen vereist. In het notariaat gebruikt men dan de term Monica Lewinsky-clausule omdat het gaat om een andere partner dan een echtgeno(o)t(e). Wenst men deze te beschermen tegen de kinderen, dan moet er een samenlevingscontract zijn en moet in een testament een quasi-wettelijke verdeling zijn opgenomen. Daarmee is geregeld dat de erfenis eerst naar de partner toe gaat.

Ook is vastgelegd dat een beroep op de legitieme portie door een kind niet er toe leidt dat het kind “aan tafel komt te zitten”. De legitieme portie wordt namelijk omgezet in een vordering puur in geld. Daarnaast kan nog geregeld worden dat de afstammelingen deze vordering pas uitbetaald krijgen nadat de langstlevende (echtgenoot of samenwonende partner) eveneens overleden is.

Van bescherming van het familiekapitaal ten nadele van de weduwe naar bescherming van de langstlevende (samenwonende) partner.

Een lange weg, maar nog niet helemaal afgerond

Zoals aangegeven was de weduwe of weduwnaar begin vorige eeuw geen erfgenaam bij overlijden. De erfenis (ook wel te zien als het familiekapitaal) moest terecht komen bij de afstammelingen. Bij ontbreken van afstammelingen werd de bloedband belangrijker gevonden dan de langstlevende, dit blijkt uit het feit dat de familie van de overledene dan erfgenaam was.

Vanaf de tweede helft van de vorige eeuw is langzaam maar zeker de positie van de langstlevende versterkt. Niet alleen doordat deze ook wettelijk erfgenaam werd, maar ook omdat in een testament de zogeheten ouderlijke boedelverdeling opgenomen kon worden. De afstammelingen konden hun erfdeel pas opeisen in de situaties die hun ouder in het testament had bepaald. Hierdoor was de langstlevende beschermd tegen de (stief)kinderen.

Dit geluk was samenwoners echter niet gegeven. Sterker nog: samenwoners zonder kinderen moesten rekening houden met de legitieme portie van de ouders van de overledene. Deze konden uitbetaling eisen van de langstlevende.

Begin 21^e eeuw is in de wet geregeld dat echtgenoten (of geregistreerd partners) geen testament meer op hoeven te stellen om de langstlevende te beschermen tegen op geld beluste (klein)kinderen. Dat is geregeld in de zogeheten wettelijke verdeling.

Samenwoners daarentegen moeten wel nog maatregelen nemen. Zonder samenlevingscontract en testament hebben de (klein)kinderen wel direct recht op uitbetaling van hun erfdeel.

De ontwikkeling van het erfrecht in de achter ons liggende eeuw, is er dus een van bloedband naar relatie-band. Voorheen moest het kapitaal binnen de familie blijven. Het was niet van jou, maar je hield het voor de volgende generatie (van de familie). Nu zijn we ver op weg naar het gegeven dat het jouw eigen vermogen is waar je (bijna alles) mee mag doen en laten wat jij wil. Alleen dient daarvoor wel nog de legitieme portie van een (klein)kind geheel te worden afgeschaft.

Mr. Ernst Loendersloot
kandidaat notaris te Maastricht
Telefoon 043-3509950.

Kijk ook eens op www.ntrs.nl of scan de QR code hieronder.

Of schrijf je in voor mijn [gratis nieuwsbrief](#).

U kunt ook op de hoogte blijven via:
[LinkedIn](#) [Twitter](#) [Facebook](#)

[Brochures kunt u hier downloaden.](#)

